

Ermənistan və Azərbaycan Xarici İşlər nazirlikləri avqustun 8-də Vaşinqtonda paraflanmış iki ölkə arasında sülhün və dövlətlərə rəsədi münasibətlərin qurulması haqqında sazişin mətnini dərc ediblər. Müqavilə Ermənistan və Azərbaycan arasında tarixi barışığa gətirib çıxarmaq və postsovet məkanında ən qədim münəqışaya son qoymaq məqsədi daşıyır. Əsas məqamlardan biri sənədin ümumi sərhəddə üçüncü qüvvələrin yerləşdirilməsini istisna edən yeddinci maddəsidir. Beləliklə, tərəflər missiyası Bakının hərbi-polis hesab etdiyi və Qərbin Cənubi Qafqaza müdaxiləsi üçün trampin yaradılmasını nəzərdə tutan Ermənistanın sərhədyanı ərazilərini Aİ müşahidəçilərinin tərk etməsinin zəruriliyi barədə razılığa gəliblər.

Ermənistan və Azərbaycan arasında Vaşinqtonda paraflanmış və bazar ertəsi, avqustun 11-də dərc edilmiş sülh müqaviləsinin mətni 17 bənddən ibarətdir. Çətin kompromis nəticəsində əlde edilən sənədin yekun variantı tərəfləri "bir-birinin suverenliyini, ərazi bütövlüyünü, beynəlxalq sərhədlərinin toxunulmazlığını və siyasi müstəqilliyini tənimağa və hörmət etməyə" öhdəliyi qoyur. 1991-ci il Alma-Ata Bəyannamesinə sadıq olduqlarını bəyan edərək, İrəvan və Bakı təsdiq etdilər ki, "keçmiş SSRİ respublikaları arasındaki sərhədlər müvafiq müstəqil dövlətlərin beynəlxalq sərhədlərinə çevrilib və beynəlxalq birlik tərəfindən belə tanınır".

Ermənistan və Azərbaycan dövlətləri və cəmiyyətləri səviyyəsində gərginliyin azaldılması amillərindən biri de sülh müqaviləsinin səkkizinci maddəsində qeyd olunan və tərəflərin "dözümsüzlük, irqi nifrat və ayrı-seçkilik, separatizm, zorakı ekstremizm və bütün təzahürələr ilə terrorizmle mübarizə" öhdəliyinə götürdüyü yeni münasibətlərin şərtləri olmalıdır. Bu arada, İrəvan və Bakını öz sərhədləri boyunca üçüncü qüvvələr yerləşdirməməyi öhdəsinə götürən sazişin yeddinci maddəsi Cənubi Qafqazda yeni reallığın formallaşması üçün əsas ehemiyət kəsb edəcək. "Tərəflər ümumi sərhəd boyunca üçüncü tərəflərin silahlı qüvvələrini yerləşdirməyəcəklər. Ümumi sərhədin demarkasiyası və sonrakı demarkasiyasına qədər Tərəflər sərhədyanı ərazilərdə təhlükəsizliyin və sabitliyin təmin edilməsi üçün qarşılıqlı razılışdırılmış təhlükəsizlik və etimadın möhkəmləndirilməsi, o cümlədən hərbi sahədə tədbirlər həyata keçirəcəklər", - yeddinci maddədə deyilir. Praktiki baxımdan, sənədin bu müddeası, xüsusən də o deməkdir ki, Bakının etirazlarına baxmayaraq, son illərdə, İrəvan və Brüssel arasında fəal yaxınlaşma dövründə regionda yerləşdirilən qondarma Aİ müşahidəçiləri indi Ermənistanın sərhədyanı rayonlarını tərk etməli olacaqlar.

Qeyd edək ki, Avropa İttifaqının "mülki müşahidə missiyası"nın Ermənistan ərazisində yerləşdirilməsi Brüsselin ciddi təzyiqi altında məcburi şəkildə həyata keçirilib. Bakı ilə İrəvan arasında münasibətlərin normallaşdırılması birtərəfli qaydada, qeyri-konsensus əsasında, Azərbaycan tərefinin və digər regional oyuncuların razılığı olmadan və lazımi hesabat verilmədən baş verib. Bu, yalnız Aİ-nin regiondakı siyasetinin əsl fonunu təsdiqleyir, bunun üçün əsas məsələ Cənubi Qafqazı burada yaşayan insanların fundamental maraqlarına ziyan vurmaqla geosiyasi qarşılurma meydanına çevirməkdir.

Buna baxmayaraq, hələ ötən ilin sentyabrında Fransa Xarici İşlər Nazırlığının səlahiyyət müddətini başa vuran rəhbəri Stefan Sejournenin İrəvana səfəri zamanı Ermənistanın avropalı müşahidəçilərlə bağlı məsələ yeni aktuallıqla ortaya çıxdı. "Müşahidəçilərin iştirakı risklərin azaldılması və şəffaflığın artırılması üçün çox vacibdir", deyən Stefan Sejourne İrəvanda Azərbaycan sərhədi yaxınlığında Aİ-nin sərhəd missiyasını "hərbi-polis" hesab edən Bakının açıq-ashkar narazılığına səbəb olub. Nəticə etibarı

Avropasız sülh

Azərbaycan və Ermənistan Aİ-nin Cənubi Qafqazdakı hərbi-polis missiyasına son qoyur

ilə, İrəvanla Bakı arasındaki sülh müqaviləsi, görünür, Qərb strateqlərinin Ermənistanın üzərində "tehlükəsizlik çətinini" açmaqla onu Avro-Atlantik strukturlara integrasiya etmək planlarını puç etməyə və ya ən azı çətinləşdirməyə qadirdir.

"Amerika qartalı" "Tramp marşrutu" ilə uçacaq

Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyevin və Ermənistanın baş naziri Nikol Paşinyanın ABŞ prezidenti Donald Trampin vasitəciliyi ilə regional kommunikasiyaların inkişafı haqqında bəyannaməni (Tramp marşrutu adlanan) imzaladıqları Vaşinqton sammitindən bir neçə gün sonra ABŞ hərbçiləri Ermənistan-Amerika hərbi birgə təlimlərində iştirak etmək üçün Ermənistana gəlməyə başlayıblar. Ermənistan Müdafiə Nazırlığı emin edir ki, bu təlimlər çoxdan planlaşdırılıb, sülhəmərəli xarakter daşıyır və Ermənistan mütəmadi olaraq bu təlimlərde iştirak edir, lakin İranın ABŞ-in himayəsi ilə Zəngəzur dəhlizinin inkişaf etdirilməsi planlarına kəskin reaksiyasını nəzəre alsaq, baş vərənər Amerika bayrağının nümayişi kimi görünür.

Bazar ertəsi, avqustun 11-də ABŞ Hərbi Hava Qüvvələrinə məxsus KC-135R təyyarəsi İrəvana eniş edib. Ermənistan Müdafiə Nazırlığı bildirib ki, Amerika "hava tankerləri"nin gəlisi avqustun 12-20-də keçirilməsi planlaşdırılan "Qartal tərəfdəş-2025" erməni-amerikan təlimləri ilə bağlıdır. Ermənistan Müdafiə Nazırlığının qeyd etdiyi kimi, təlimlər "beynəlxalq sülhəmərəli missiyalarda iştiraka hazırlıq çərçivəsində" keçirilir və təlimlərə Ermənistan Silahlı Qüvvələrinin sülh-

məramlı briqadasının hərbçiləri, ABŞ-in Avropa və Afrikadakı quru qoşunlarının nümayəndəleri, həmçinin Kanzas Milli Qvardiyasının hərbçiləri cəlb olunacaq.

Ermənistan Müdafiə Nazırlığı respublikanın silahlı qüvvələrinin digər tərəfdəş ölkələrlə birlikdə bu cür təlimlərde və təlimlərde mütemadi olaraq iştirak etdiyini xüsusilə vurgulayır. Bu yaxınlarda, məsələn, gürcü-amerikan hərbi təlimləri zamanı "Nimble Spirit-2025" erməni hərbçiləri müşahidəçi qismində iştirak ediblər. Bu dəfə erməni və amerikalı hərbçilər "idarəetmə və taktiki rəbətə sahəsində təcrübə mübadiləsi aparaçaqlar". Əsas diqqət sülhəmərəli tapşırıqlara, o cümlədən tibbi evakuasiya prosedurlarının həyata keçirilməsinə hazırlanmaq olacaq.

Amerika hərbçilərinin iştirakı ilə beynəlxalq təlimlər regionun TRIPP layihəsi (Beynəlxalq Sülh və Rifah üçün Tramp Route) adlı çoxfunksiyalı Zəngəzur nəqliyyat dəhlizinin tikintisi ilə bağlı Amerika-Ermənistan-Azərbaycan üçtərəfli bəyannamesini feal şəkildə şərh etdiyi bir vaxtda başlayır. "Tramp marşrutu" Ermənistanın Zəngəzur bölgəsindən təxminən 40 km uzunluğundadır və Azərbaycanın onun eksklavi olan Naxçıvan Muxtar Vilayəti ilə birləşdirəcək. Üstəlik, bu nəqliyyat dəhlizi öz idarəciliyini 99 il müddətinə Ağ Evin seçdiyi Amerika şirkətinə verərək ABŞ-in himayəsi altında fəaliyyət göstərəcək.

Moskvanın Vaşinqton bəyannamesinə verilən sakit və balanslı reaksiyadan fərqli olaraq, sərhədi boyunca "Tramp marşrutu"nun çəkilməsi planlaşdırılan İran layihə iştirakçılarına birbaşa təhdidlə qəzəbli bəyənatlar səsləndirib. Xüsusilə, İslam Respublikasının Ali Rəhbərinin müşaviri Əli Əkbər Vilayəti bildirib ki, Zəngəzur dəhlizi "Trampin sahib olduğu tranzit marşrutu" deyil,

"onun muzdluları üçün məzarlığa" çevriləcək. İranın ruhani liderinin müşaviri təhdidlərini belə izah edib: "Cənubi Qafqaz Trampin icarəyə götürməsi üçün qeyri-məqbul tərəqqidir. Qafqaz dönyanın ən həssas coğrafi nöqtələrindən biridir". Bundan əlavə, o, əminliklə bildirib ki, Rusiya "strateji baxımdan bu dəhlizə qarşıdır", lakin İran onuz da "Cənubi Qafqazın təhlükəsizliyini müdafiə etmək" niyyətindədir. Eyni zamanda, İran ordusunun elit bölməsi olan İslam İngiləbi Kəşikçiləri Korpusu (SEPAH) "Tramp marşrutu"nu "İran üçün ölümçül təhlükə" adlandırb. "İran Zəngəzur dəhlizinə ikinci dərəcəli məsələ kimi baxa bilməz. Bu, strateji sağ qalmaq və ölkənin regionda təsirini saxlamaq məsələsidir", - SEPAH-in bəyanatında deyilir.

Dünya mediası sövdələşmə haqqında

Qonşu dövlətin belə kəskin reaksiyasını nəzərə alan Ermənistanın baş naziri Nikol Paşinyan avqustun 11-də İran prezidenti Mesud Pezeşkianla telefon danışıqlığı aparıb və Ermənistan hökumətinin mətbuat xidmətinin məlumatına görə, o, "danışıqların neticələrini İran prezidentinə təqdim edib" və "Ermənistan və Azərbaycan arasında sülhün region üçün açılması imkanlarını vurğulayıb". Eyni zamanda, Nikol Paşinyan regional əməkdaşlığının "ölkələrin ərazi bütövlüyü, suverenliyi və yurisdiksiyası prinsipləri çərçivəsində və qarşılıqlı əsasında" həyata keçiriləcəyini vurgulayıb. Bunun Tehran həkimiyətini nə dərəcədə sakitləşdirdiyi hələ də bəlli deyil.

VƏSSALAM...

V.VƏLİYEV